

YÜKLEME HÂLİ ACCUSATIVE

Faruk GÜRBÜZ¹

ÖZET: Bu çalışmada Türkçedeki “+ı”, “+i”, “+u”, “+ü” hâl eklerinin isimleri yükleme hâline sokmadıklarını, onları belirli yaptıkları konusunu tartıştık. Mesela, “Hasan camı kırdı” ve “Kedi sütü içti” cümlelerinde “cam” ve “süt” kelimeleri bu eklerle belirli yapılmışlardır. Bu kelimeleri bu cümlelerde etkilenmiş unsurlar hâline getiren fiillerin geçişli oluşlarıdır. Bu sebeple bu ekler, “yükleme hâli” başlığı altında değil, “belirtme ekleri” başlığı altında incelenmeli ve öyle de tanıtılmalıdır. Bu ekleri almış isimlere de “yükleme halindeki isimler” değil, “yüklenilmiş, edilgin veya belirli isimler” denmelidir.

Anahtar sözcükler: Yükleme hâli, belirtme ekleri, geçişli fiiller, artikel, harf-i tarif.

ABSTRACT: In this study we discussed that suffixes such as “+ı”, “+i”, “+u”, “+ü” in Turkish are not accusative. These suffixes make the nouns definite. For example: In the following sentences “Hasan camı kırdı / Hasan broke the glass” and “Kedi sütü içti / The cat drank the milk” window and milk words were made definite through these suffixes. That is, with “+ı” and “+ü”. In this sentences these words were made passive participle through transitive verbs, not through these suffixes. Therefore these suffixes not be examined under the title of accusative but it should be examined under the title of definite article and it should also be introduced like that. Nouns that have taken these suffixes must be named as passive participle.

Keywords: Passive participle, definite article, transitive verbs, article, article the.

1. GİRİŞ

Tabiatta yalnız, varlıklara değil, o varlıklar üzerinde oluşan işlere, oluşlara ve hareketlere de şahit oluruz. Rüzgârın estiğini, bir ağacın kurduğunu, bir ışın bir varlığa yöneldiğini, o varlıktan uzaklaştığını, o varlığın içinde veya üzerinde oluştuğunu veya bir nesneye yüklendiğini, bir nesneyi etkilediğini ve onun biçimini değiştirdiğini gözlemleriz. Sonunda, birçok nesneyle çok yönlü ilişkiler içinde olan bu karmaşık dünyanın olaylarını dile döker; kelimeler, cümleler, sözcükler oluştururuz. Varlıkları gösteren göstergelere ad, onların özelliklerini gösterenlere sıfat; bu dünya içindeki işleri, oluş ve hareketleri gösteren göstergelere de fiil deriz.

Meselâ, rüzgâr eserken bir ağacın dalını kırar. Rüzgârın yaptığı kırmak işinin ağacın dalına yüklendiğini, ağacın dalına geçtiğini, onun dalını etkilediğini, dalın ve ağacın biçimini değiştirdiğini görürüz. Sonra da bu işi “Rüzgâr eserken ağacın dalını kırdı.” şeklinde bir cümleye çeviririz. Bu cümlede “ağacın dalı” tamlaması tabiattaki etkilenmiş bir nesneyi gösterir. Ne var ki “kırdı” geçişli fiili olmasaydı, diğer bir ifadeyle bu nesne, bu geçişli fiil cümlesi içinde bulunmasaydı onun etkilenmiş bir unsur olduğunu, ona bir işin yüklendiğini asla anlayamazdık.

Öznel fiilleri eşya üzerine tatbik etmeselerdi, onları bir şeylere yönlendirip yüklemeselerdi geçişli fiiller olmayacaktı. O zaman fiiller dünyasında bir kendi kendine oluş gözlüyor olacaktık. Rüzgâr esiyor, Ağaç kuruyor, Ayşe gülüyor, Çiçek soluyor, Gül kokuyor cümlelerinde olduğu gibi kendimizi muhatapsız, hedefsiz ve yönsüz fiiller içerisinde bulacaktık.

Ediskun (2010) nesneyi “Fiil cümle ya da cümleciklerinde öznenin eyleminden, yani bağımsız, temel ya da yan yargıların sonuçlarından etkilenen kelimedir.” (s. 149) şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımdan nesnenin, kendisine yüklenen edilgin bir unsur olduğu anlaşılmaktadır. Özne nesneye bir fiil tatbik etmedikçe nesne etkilenemez ve dolayısıyla da hiçbir hâle giremez. Tabiatta nesnelere durağandır, yani edilgindir, pasiftir. Fiiller etkileyen,

¹ Erzincan Üniversitesi Fen-edebiyat Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

nesneler etkilenen, fiiller yükleyen, nesneler yüklenen, fiiller yönelen, nesneler yönelinen, fiiller ayrılan, uzaklaşan, nesneler kendisinden uzaklaşıl原因 unsurlarıdır. Hülâsa nesneler mekân, fiiller o mekân üzerinde oluşan işler, oluşlar ve hareketlerdir.

Öznelerin yaptıkları işler nesnelere ya doğrudan geçer, ya dolaylı olarak. Diğer bir ifadeyle fiil, nesne ile kendi arasına ya hiçbir ek almadan onu doğrudan etkiler, ona yüklenir veya bir ek aracılığıyla nesneyle çeşitli ilgiler, ilişkiler kurar. Bu sebeptendir ki çekim eki almış tümleçlere dolaylı tümleçler denmiştir.

“Hasan eve koştu” cümlesinde Hasan’ın yaptığı koşmak işinin eve yöneldiğini evin sonuna gelen /+e/ ekinden, “Hasan evde oturdu” cümlesinde Hasan’ın yaptığı işin evde oluştuğunu evin sonuna gelen /+de/ ekinden ve “Hasan evden ayrıldı” cümlesinde Hasan’ın yaptığı işin evden ayrılıp uzaklaştığını evin sonuna gelen /+den/ ekinden anlamaktayız. Yani bu fiillerin eve yöneldiğini, evde oluştuğunu ve evden ayrıldığını ekler dolayısıyla anlamış olduk. Ancak “Hasan camı kırdı” cümlesinde camın Hasan’ın fiilinden etkilendiğini veya Hasan’ın fiilinin cama yüklendiğini camın sonuna gelen /+I/ ekinden anladığımızı söyleyemeyiz. Dolayısıyla da bu ekin adına “yükleme” eki, bu eki almış nesneye veya isme de “yükleme hâli” diyemeyiz. Çünkü bu ekin bu gibi cümlelerde sonuna geldiği adı yalnızca belirtmek gibi bir vazife üstlendiği görülmektedir. Biz cümlelerde nesnelerin etkilenmiş, kendilerine yüklenilmiş unsurlar olduğunu, bu nesnelerin fiillerinin geçişli olduğundan anlamaktayız. Yani /+I/ ekinin yükleme ve etkileme gibi bir anlam taşıdığı ve nesnelere de bu anlamı kattığı kanaatinde değiliz.

1. Yükleme Hâli

Burada evvela, “yükleme hâli” ifadesinin kapalı olduğunu söylemeliyiz. Çünkü bu konu başlığından, hâlin neye veya kime ait olduğu açıkça anlaşıl原因amamaktadır. Bu hâl, ismin mi hâlidir, yoksa fiilin mi? Ayrıca bu ifadede yükleme işini neyin veya kimin yaptığı da belli değildir. İsim mi yüklüyor fiil mi? Yoksa bu yükleme işini /+I/, /+i/, /+u/, /+ü/ ekleri mi yapıyor? İlker vd. (1993) “*Yükleme hâli* : Hareketin neye, kime yüklendiğini gösteren hâldir. Eki: -i, -u, -ü’dür.” (s. 50) şeklinde bir açıklama yapmalarına rağmen bu tanımda “yükleme” kelimesi hâlâ açık değildir. Çünkü “yükleme” yüklenmişlik ifade etmez. Bu sebeple de “yükleme” isim fiili, ismin veya nesnenin vasfı olamaz. Şayet fiilde yükleyicilik gibi bir özellik seziliyorsa o zaman bu gibi fiillere “yükleyen” hâlindeki fiiller demek gerekir ki zaten bu gibi fiillere Arapçada yükleyen, geçen anlamında “müteaddi”, İngilizcede “transitive” ve Türkçede de “geçişli” fiiller denmiştir. Dolayısıyla, şayet isimlerin fiillerden etkilenmişliğinden bahsedilecekse bu gibi konu başlıkları “Etkilenmiş İsimler, Yüklenilmiş İsimler vs.” gibi başlıklar altında incelenmelidirler. Arapça dil bilgisi kitaplarında bu gibi adlandırmaların daha anlaşılır şekilde yapıldığına şahit olmaktayız. Mesela, Arapça gramer kitaplarında etkilenmiş, kendilerine yüklenilmiş isimlere, kendilerine yapılmış anlamına gelen “mef’ul” ve “el-mef’ulu bih” dendiğine rastlamaktayız. (El-Ğelâyînî, 1996, s. III/5)

İlker vd. (1993) yükleme hâli eklerinin “-i, -u, -ü” (s. 50) ekleri olduğunu söylüyorlar. Bizim bu çalışmamız işte bu yanlışlık üzerinde yoğunlaşacaktır. Çünkü bir cümle içinde kendisine yükleme yapılmış, etki edilmiş, geçilmiş isim veya unsurlar, bu ekler sayesinde anlaşılmaz. Bu ekler yalnızca belirtme yaparlar. Cümlelerde yüklenilmiş hâldeki isimler veya unsurlar yalnızca o cümlelerdeki fiillerin geçişli oluşlarından anlaşılır. “Hasan cam+ı kırdı”, “Rüzgâr ev+i yıktı”, “İşçiler yol+u yaptı” ve “Çocuk gül+ü kopardı” cümlelerinde /+I/, /+i/, /+u/, /+ü/ ekleri kaldırıldığında da isimlerin edilgin, yani edilmiş veya etkilenmiş, kendilerine yüklenilmiş oldukları kullarıldıkları geçişli fiiller sayesinde gayet açık bir şekilde görülür. Bu eklerin, cümledeki nesnelerin etkilendiğini anlatmadıkları, onları yalnızca belirttikleri gayet açıktır. “Hasan cam kırdı”, “Rüzgâr ev yıktı”, “İşçiler yol yaptı” ve “Çocuk gül” kopardı cümlelerinde “cam”, “ev”, “yol” ve “gül” kelimelerinin ek almadıkları hâlde de geçişli fiilden etkilenmiş, geçişli fiilin kendilerine yüklenmiş olduğu açık şekilde görülmektedir.

Bu açık gerçeğe rağmen Korkmaz da (2009) yüklem hâlinin ekler yordamıyla oluştuğunu dile getirmiş ve “Yükleme durumu: Cümlede, geçişli fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durumdur. Bu durum ya eksiz yahut da + (y)I / + (y)U ekiyle karşılaşılır: anlam+ı, ateş+i, bey+i, tarla+yı, tepe+yi, yol+u vb.” (s. 277) şeklinde bir açıklama yapmıştır. Korkmaz’ın bu açıklamadaki ilk cümlesi isabetlidir. Gerçekten de geçişli fiillerin tesiri altında bulunan adların yüklenilmiş, edilgin bir hâlde olacakları açık bir gerçektir; ancak cümledeki isimleri bu hâlde sokan ekler değildir. Çünkü, şayet ekler etkileme işini anlatıyor olsalardı, bu isimlerin sonlarından bu ekler kaldırılınca, artık isimlerin yüklenmişlik ifade etmemeleri gerekecekti. Nitekim Korkmaz, (2009)

Yükleme durumu, geçişli fiil taşıyan bir cümlede, fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durumdur. Yani addan fiile değil, fiilden ada doğru bir etki, bir yükleme ve bir bağlantı söz konusudur. Bu durumdaki ad, yüklem bildirdiği ve öznenin yaptığı işten etkilendiği için cümlede nesne görevindedir. (s. 277)

İfadeleriyle bizim bu çalışmamızdaki tezimizi bütünüyle doğrulamaktadır. Biz de aynı şeyleri söylemekteyiz. Cümledeki unsurların öznenin yaptığı işten etkilenmiş oldukları fiillerin geçişli oluşlarından anlaşılır. Ancak Korkmaz’ın (2009) yukarıdaki ifadelerinin sonuna “Dolayısıyla bir **belirtme** işlevi yüklenmiştir” (s. 277) şeklinde ilave ettiği görüşüne katılmak mümkün değildir. Çünkü isimler cümlede nesne olunca belirtme işlevi yüklenmezler; sonlarına /+ı/, /+i/, /+u/, /+ü/ belirtme eklerini alınca belirtilmiş olurlar.

Korkmaz’ın (2009) “Yükleme durumu, geçişli fiil taşıyan bir cümlede, fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durumdur.” (s. 277) şeklindeki ifadeleri doğrudur; ancak “Yükleme durumu, Türkiye Türkçesinde ya eksiz olarak karşılaşılır yahut da yalın, çokluk ve iyelik ekleriyle genişletilmiş adlara +(y) I / +(y)+U ekleri getirilerek kurulur.” (s. 277) şeklindeki ifadelerine katılmamaktayız. Öznelerin nesnelere işler yüklemesi ve onları böylece yüklenilmiş hâlde getirmeleri, geçişli fiilleri kullanmaları ile olur, belirtme eklerini kullanmaları ile değil. Mesela Ahmet öznesi, kâğıt nesnesini yüklenilmiş, etkilenmiş hâlde getirecekse, herhangi bir kağıt veya malum bir kâğıt yırtması gerekir. Ahmet herhangi bir kağıt yırtarsa “Ahmet kağıt yırttı”, belli bir kağıt yırtarsa “Ahmet kâğıdı yırttı denir.” Görüldüğü gibi ikinci örnekte /+i/ eki etkileme değil, belirtme görevi yapmıştır.

Korkmaz (2009) devamla “Eksiz Yüklem Durumu” (s. 277) başlığı altında “Eksiz yüklem durumu, cümle içinde nesne görevi yüklenmiş olmakla birlikte, yüklem durumu eki almamış olan yalın durumdaki adın karşıladığı durumdur.” (s. 277) der. Biz “ekli ve eksiz yüklem durumu” söyleminin isabetsiz olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü “yüklem durumu” eklerle oluşmaz; fiillerin geçişli oluşuyla olur. Korkmaz (2009) daha sonra, eksiz yüklem için “*Bana kocaman bir maşrapa su uzattı.* (H. Balıkcısı, YD, 24)” (s. 278) şeklinde bir örnek vermiştir. Demek ki fiili geçişli olan bir cümle içindeki bir isim veya unsur, kendisine yüklenildiğini hissetmek için bir eke muhtaç değildir. Yine Korkmaz’ın (2009) “Ekli Yüklem Durumu” (s. 278) başlığı altında “Bu durum, cümlede fiilin etkisi altında kalan adın bir belirti ögesi olarak yüklem durumu ekini almış biçimidir. Dolayısıyla bu ad belirtili nesne görevindedir.” (s. 278) şeklindeki ifadelerini de tenkide tabi tutmakta fayda vardır. Korkmaz bu ifadelerinde /+I/ belirtme ekine yüklem durumu eki demektedir. Geçişli fiil cümlelerindeki nesnelere belirli kılan bu eklerin belirtmek gibi bir fonksiyon yüklenmiş oldukları gayet açıktır. Zaten bu ek sayesinde ki yüklenmiş hâldeki nesnelere belirtili nesne denmektedir.

Banguoğlu, (1974) Türkçe dil bilgisi kitaplarındaki yaygın adlandırılışıyla “-i hâlini”, “Adlarda Çekim” (s. 326) başlığı altında inceliyor. “*Kimi hali* adın söz içindeki geçişli fiilden doğrudan doğruya etkilenmesi durumudur.” (s. 328) der. Banguoğlu’nun kullandığı “kimi hâli” terimi pek açık değildir. Çünkü “kimi” sorusu “yüklenmişlik, etkilenmişlik” hissetmemektedir. Yine adların fiilden doğrudan doğruya etkilendiğini anlatan sebebin ne olduğu da bu ifade belli değildir. Banguoğlu bu cümlesinde adın fiilden doğrudan doğruya etkilendiğini

söylüyor; ama bu etkilemeyi /+I/ eki mi yapmış yoksa geçişli fiil mi, bunu açıklığa kavuşturuyor. “Taş *camı* kırdı. Kedi *sütü* içeriyor. *Takımları* götüreceğim” (s. 328) gibi örnekler sıraladıktan sonra “Bundan dolayı ona *etkilenme* (accusatif) deriz.” (s. 328) demektedir; ancak neden dolayı kimi hâline etkilenme hali dendiğini ifade etmemektedir. /+I/ ekinden ötürü mü geçişli, fiilden ötürü mü?

Gencan (1992) “-i, -ı durum ekleri, sözcüklerin nesne görevinde olduğunu belirtiyor” (s. 43) demektedir. Burada Gencan’ın da aynı yanılgıya düştüğü görülmektedir. Çünkü sözcüklerin nesne görevinde olduğunu bu ekler belirtmez; fiillerin geçişli oluşları belirtir. Gencan *Dilbilgisi* (2001) adlı kitabında ise “Adların çekimleri (durumları): Adların tümcelerdeki görevleri çekimlerine (durumlarına) bağlıdır. Adlar başlıca beş durumda bulunur” (s. 181) şeklinde açıklama yaptıktan sonra “*evi* gördüm. *Evi* -i durumundadır” (s. 181) der; ancak bu /+i/ durumu ada ne gibi bir anlam katar, onu belirtmez. Yani 1999 tarihli kitabındaki gibi bu ekler, sözcüklerin nesne görevinde olduğunu belirtir demez. Fakat biz onun “Adların tümcelerdeki görevleri çekimlerine (durumlarına) bağlıdır.” (s. 181) ifadesinden “Ev+i” kelimesinin sonuna almış olduğu /+i/ sebebiyle belirtili durumda olduğunu söyleyebiliriz.

Ergin (1990) /+i/ belirtme ekini “Yapma hâli (akkuzatif)” (s. 283) şeklinde adlandırır ve sonra da

Yapma (Akkuzatif) hâli: ismin geçişli fiilin tesiri altında olduğunu gösteren hâlidir. Ekli veya eksiz olur: **su içti, suyu içti** misallerinde **su** eksiz, **suyu akkusatif** hâlidir. Ekli **akkusatif** hâlinin ekleri **akkusatif ekleridir**. (İlk ve ortaokullarda bu hâle, ek şekline bakılarak, **i hali** denilir.) (s. 284)

Şeklilde bir tanım yapar. Biz bu hâle “yapma hâli” değil de “ismin yapılmış hâli” demenin daha açıklayıcı bir adlandırma olacağını düşünmekteyiz. Çünkü isimler yapamaz ve dolayısıyla da yapma hâlinde olamazlar. Daha açık bir ifadeyle isimler edemez, eyleyemez ve yapamazlar. Etmek, eylemek ve yapmak fiillerin vasfıdır. İsimlere işler yapılır, edilir ve yüklenir ve bu işlemler neticesinde de isimler edilen, yapılan, etkilenen ve yüklenen vs. öğeler hâline gelirler. Ergin’in yukarıdaki “**İsmin** geçişli fiilin tesiri altında olduğunu gösteren **hâlidir**” cümlesinden “yapma hâli” ifadesindeki “hâl”in isimle alakalı olduğu kanaatini taşıdığını anlamaktayız. Oysa bu hâl fiilin yapma ve geçme hâlidir. Örnek olarak vermiş olduğu cümlelerdeki isimlerin sonlarındaki /+i/ ekleri ise yalnızca belirtme ekidir; belirtme görevindedir. Adlar akkusatif hâline girebilmeleri için bir eke ihtiyaç duymazlar. Adların içinde buldukları cümlelerin fiilleri geçişliyse adlar akkusatif olurlar. Dolayısıyla bu mütlaalar ışığında Ergin’in (1990) “Bu ekler ismi akkusatif hâline sokarlar. **Yapma** ifade ederler. İsmi fiile bağlarlar.” (s. 286) şeklindeki görüşlerinin isabetsiz olduğu söylenebilir.

Ergin (1990) “Bu gün iki akkusatif eki vardır. Umumî akkusatif eki -ı, -i, -u, -ü’dür: ağaç-ı” (s. 286) der ve malum ve mutat örnekler verir. Oysa “Su+y+u içti” cümlesinde /+u/ ekinin suya yükleme yapmadığı, yalnızca suyu belirttiği anlaşılmaktadır. Çünkü “Kuzular su içti” dendiğinde cümlede geçen “su” nesnesinin hatip ve muhatapça bilinmeyen, önceden hatip ve muhatap arasında sözü edilmemiş bir su olduğu anlaşılır. Ancak “Kuzular suyu içti” dendiğinde bu su, hatip ve muhatapça bilinen ve daha önce hatiple muhatap arasında bahsi geçmiş bir su olduğu anlaşılır. Dolayısıyla bu cümle içindeki “suyu” akkusatif yapan, cümlenin geçişli fiilidir. Belirtili yapan da ismin sonuna gelen /+u/ ekidir. Şayet bir cümle içinde bir adın akkusatif olabilmesi için /+ı/, /+i/, /+u/ /+ü/ eklerine muhtaç olunsaydı, yukarıda da değindiğimiz gibi, bu eklerden arındırılmış unsurların akkusatif olmamaları gerekirdi.

Ergin (1990)

Bugün edebî dilde unutulmuş, fakat halk ağızlarında yaşayan eski bir akkusatif eki daha vardır. Bu ek iyelik eklerinden sonra kullanılırdı: **el-in** (tuttu), **saç-ın** (çekt), **yüz-ün** (açtı), **göz-**

ün (süzdü) gibi. Bu ek **-n** eki idi. Edebî dilde de son zamanlara kadar kullanılmıştır. Şiirde bugün de kullanılsa yadınmaz ve anlaşılır. Yani hâlâ canlıdır. (s. 286)

Der. Ergin'in bu ekleri akkusatif eki diye adlandırmasını isabetli bulmadığımızı dile getirmek istiyoruz. Dikkat edilirse "**El-in** (tuttu), **saç-ın** (çekt), **yüz-ün** (açtı), **göz-ün** (süzdü)" cümlelerindeki bütün fiiller geçişlidir ve cümledeki adların yapılmış, edilmiş, etkilenmiş ve yüklenilmiş vs. olduğunu bu fiiller belirtmektedir. Ekler ise adların belirttik hâlde olduklarını bildirmektedirler.

Gabain (2007) Eski Türkçenin Grameri'nde ismin "yüklenilmişlik" hâline "Yükleme hali" (s. 66) der. Ancak bu hâlin geçişli fiiller sebebiyle olduğuna dair bir açıklama yapmaz. O da isimleri bu hâle sokan sebebin belirtme ekleri olduğu ihsasını verir.

Kurt (1998) bu konuyu "Adın -i Durumu" (s. 53) başlığı altında incelemiş ve konuyu "Adın -i eki almış biçimidir" diye kısaca tanıtmıştır. Daha sonra "Adın bu durumuna 'belirtme durumu' da denir." (s. 53) şeklinde ilave bir bilgi sunmuştur. Burada Kurt'un /+I/ ekinin fonksiyonu hakkındaki şahsî görüşünü görememekteyiz. Çünkü Kurt, "Adın bu durumuna 'belirtme durumu' da denir." (s. 53) derken bu görüşün kendisine ait olduğunu hissettirir. Bu arada, "adın belirtme durumu" ifadesinin yanlış, "adın belirtilmiş durumu" ifadesinin doğru olacağını da hatırlatmak isteriz.

Ediskun (2010) ismin belirli hâlini

İsmin -i durumu, isme bir belirlilik kazandırır; o ismi kendinden sonraki fiile bağlar ve o fiilin etkisi altında bulunduğunu gösterir. Örneğin: «**Kâğıdı** yırttım» cümlesinde, **kâğıt** ismine ulanmış olan **-i** eki, kâğıdın -söz söyleyene ve dinleyene göre- bilinen bir nesne olduğunu; **kâğıt** kelimesini yırtmak fiiline bağlayarak bu fiilin etkisine uğradığını, yani yırtıldığını göstermektedir. (s. 111)

Şeklinde açıklamış; doğru ve yanlışın iç içe geçtiği ifadeler ortaya koymuştur. Ediskun'un /+I/ ekinin isme belirlilik kattığı yönündeki görüşü isabetlidir. Bu ekin "ismi fiile bağladığı ve isimlerin fiilin etkisi altında bulunduğunu gösterir" yönündeki görüşü ise isabetsizdir. Çünkü fiilin isme bağlantısı ve onu etki altına alışı fiilin geçişli olması sebebiyledir; ek sebebiyle değil. Ne var ki Ediskun'un sözdizimi ve cümle bilgisi konusundaki mütalaaları isabetlidir. "Nesne, fiil cümle ya da cümleciklerinde öznenin eyleminden, yani bağımsız temel ya da yan yargıların sonuçlarından etkilenen kelimedir." (s. 349) der. "«(O) bir pire için **yorgan** yakar». (O, **öznedir**, öznenin yaptığı yakma işinden, yani cümledeki yargının sonucundan etkilenen **yorgan** kelimesi nesnedir.)" (s. 349) örneğini verir. "«**Camı** kırdım». (Ben, **öznedir**, öznenin yaptığı **kırma** işinden, yani cümledeki yargının sonucundan doğrudan doğruya etkilenen **camı** kelimesi nesnedir.)" (s. 349) der. Görüldüğü gibi Ediskun bu cümledeki "camı" adının doğrudan doğruya etkilendiğini söyler. Doğrudan etkilenmek demek, bir adın içinde bulunduğu cümledeki fiili ile kendisi arasına etkileme anlamı ihsas eden hiçbir ek almaksızın fiilin geçişli oluşundan etkilenmesi demektir.

Göğüş (1995) "Adların ek almamış durumlarına **yalın**; -i eki almış durumuna **belirtme** durumu denir." (s. 45) şeklindeki ifadesinde /+I/ ekinin anlam ve fonksiyonunu doğru tespit etmiştir. Ancak Göğüş'ün kullandığı "belirtme durumu" ifadesi okura açık ihsaslar vermemektedir. İsmin belirtme durumu mu, ismin belirtilmiş durumu mu? İsmin belirtme durumu denince sanki belirtmeyi ismin kendisi yapıyormuş gibi bir algı ortaya çıkmaktadır. Oysa cümleler içinde de tek başlarına iken de isimler kendi kendilerini belirtmezler; onları ya sonlarına almış oldukları belirtme ekleri veya başlarına gelen belirtme sıfatları belirtili hâlde getirmektedir.

Deny ise, (2012) "-i" belirtme ekini almış adlara "Yükleme hâli (+I hâli)" (s. 183) derken o da yukarıda değindiğimiz mutata bir terimleştirme hatası ortaya koymuştur. Çünkü isimler

yükleme yapmaz; isimlere yükleme yapılır. Mesela Deny'nin (2012) "Yükleme hâli.. deriyi; sürüyü;" (s. 179) şeklindeki örnekleri bizim bu çalışmamızdaki iddiamızı destekleyen açık örneklerdir. Deri ve sürü isimleri tek başlarına kullanıldıkları zaman hiçbir şeye bir yükleme yapmadıkları görülür. Sonlarına almış oldukları /+y+i/ ve /+y+ü/ ekleri ise onların cümle içinde belirtilmiş öğeler olduğunu anlatır ve yine herhangi bir nesneye yükleme yapmadıkları anlaşılır; ancak bu adlar "Deriyi kesti", "Sürüyü güttü" şeklindeki geçişli fiil cümlelerinde "yükleme" hâline değil, "yüklenilmişlik" hâline girerler. Gerçek bu olunca artık /+I/ eki almış isimlere ek itibariyle belirtilmiş; geçişli fiillerle ilişkileri itibariyle de yüklenilmiş, edilmiş, yapılmış, etkilenmiş isimler demek gerekir. Yükleme hâli ise fiil için söylenmelidir.

Ercilasun ve Karahan (1996) nesneyi, "'Postacı, iki saatte mektupları dağıttı.' cümlesinde 'postacı'nın yaptığı 'dağıtım' işi, 'mektuplar'la ilgilidir. Cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen bu unsura **nesne** denir" (s. 77) şeklinde tanımlarlar. Bu tanım doğrudur. Bu cümledeki "mektuplar" çoğul isminin cümleyi oluşturan geçişli fiilin geçişliliğinden ötürü etkilendiği gayet açıktır. Hâl böyleyken Ercilasun ve Karahan (1996) "Yükleme eki taşıyan nesnelere 'belirtili nesne'dir, bilinen bir varlığı karşılar. Bu eki taşımayan nesnelere ise 'belirtisiz nesne'dir.'" (s. 77) derken belirtme ekine yükleme eki derler. Bu tanım cümlesinden /+I/ ekinin hem yükleme hem belirtme görevi üstlendiği anlaşılmaktadır. Çünkü yazarlarımız "Yükleme eki taşıyan nesnelere belirtili nesnedir." demekteler. Oysa gerçek böyle değildir. Bu ekler sonlarına geldikleri kelimelere yükleme değil, belirlilik anlamı katarlar. Nesnelere belirli kılan sonlarına aldıkları /+ı/, /+i/, /+u/, /+ü/ ekleri, onları yüklenilmişlik hâline sokan ise fiillerin geçişliliğidir.

Ercilasun ve Karahan (t.y.)

Yükleme hâli bir cümle içinde ismi fiile bağlayan hâldir. Meselâ, 'Evi temizledim' cümlesinde 'evi' ismi, '-i' eki ile fiile bağlanmaktadır. Yüklemin bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen bütün isimler, yükleme hâlinde bulunur. Bu isimler, o cümlenin nesnesidir. İsimler, şu eklerle yükleme hâline girerler. -ı, -i, -u, -ü (s. 30)

Şeklinde bilgiler verirler. Şimdi yazarlarımızın bu ifadeleri içinde doğru gibi görünen fakat gerçekte yanlış olan hususlar üzerinde duralım. Evvela, bu tanımda geçen "yükleme hâli" ifadesindeki "yükle-" fiili, isimler için düşünülemez. Bu çalışmamızda sıkça tekrar edildiği gibi isimler "yükle-" işini yapamazlar. Bu işler özneli, yani etken fiillerin işidir. İkinci olarak yazarlarımızın tanımında geçen "isim fiile bağlayan" ifadesi yanlıştır. "Fiilleri isme bağlayan" denmeliydi. Çünkü isimler, pasif; fiiller aktiftir. Yani iş, oluş, hareket yapılmadıkça fiiller isimlere bağlanamazlar. Geçişli fiillerin adlara, nesnelere geçişi ve onlara bağlanması için ekler gerek yoktur. Geçişsiz fiiller ise isimlere /+e/, /+de/, /+den/ ekleriyle bağlanırlar. Üçüncü olarak, yazarlarımızın "İsimler, şu eklerle yükleme hâline girerler. -ı, -i, -u, -ü" hükmü ise bütünüyle isabetsizdir. Çünkü isimler "yüklenilmişlik" hâline, öznelere yani failler, onlara bir iş yüklerse girerler. Yükleme hâline ise asla giremezler, çünkü isimler yükleme kudret ve kabiliyetinde değildirler; çünkü iş yapamazlar. Yani isimler için söylenen "yükleme hâli" ifadesi yanlıştır. Son olarak yazarlarımızın 'Evi temizledim' cümlesinde 'evi' ismi, '-i' eki ile fiile bağlanmaktadır." şeklinde vermiş oldukları örnekleri de isabetsizdir. Çünkü burada ev'in sonuna gelen /+i/, ev adını sözü söyleyen ve dinleyen için belirli yapmıştır. Geçişli fiilin etkilediği varlığı belirli yapmıştır. Bu cümleyi okuyan veya dinleyenler de bu /+i/ sayesinde "ev" in daha önceden hatip ve muhatap arasında sözü edilmiş bir ev olduğunu anlamaktadırlar.

Ediskun geçişli çatılı fiilleri (2010) "Her zaman bir nesne alan fiiller, geçişli çatılı fiillerdir." (s. 220) şeklinde tanımlar. "Odun kır", "Odunu kır", "Gül kokla", "Gülü kokla", "Su iç", "Suyu iç" örneklerinde görüldüğü gibi. Bu basit örnekler adların, "yüklenilmişlik hâlini" sonlarına aldıkları /+ı/, /+i/, /+u/, /+ü/ eklerine borçlu olmadıklarını gayet açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Şayet isimler "yüklenilmişlik", "edilmişlik", "etkilenmişlik", "yapılmışlık" vs. hallerini mezkur eklerden almış olsalardı, belirtisiz nesnelere bu ekleri almadıkları için etkilenmişlik hissat etmiyor olacaktı.

2. Fiiller ve Etkileme

Bu başlık altında daha çok “etkileme” söylemi üzerinde durmak istiyoruz. Çünkü kavramların anlam hudutları sınırlandırılıp belirtilmediğinde anlama ve algıda bir karmaşa oluşmaktadır. Evrende mutlak manada etkisizlik söz konusu değildir. Geçişsiz fiiller sanki yöneldikleri, üzerlerinde oluştukları, kendilerinden ayrıldıkları varlıkları etkilemiyorlarmış gibi bir algı oluşmaktadır. Mesela “Hasan Ayşe’ye sevgiyle baktı”, “Çocuklar bahçede oynadı” ve “Ahmet arkadaşından küstü” cümlelerindeki fiiller adlara doğrudan geçmemiş, ekler aracılığıyla onlarla ilgi kurmuşlardır. Dil bilgisi terminolojisinde bu kabil tümleçlere dolaylı tümleç denmesi de bu yüzdendir.

Yukarı paragraftaki ilk cümlede “Ayşe adı yönelinen, bakmak fiili ise yönelendir. Burada yönelen etkileyen, yönelinen Ayşe de etkilenendir; yani etkilenme hâlidir. Çünkü bir şeye yönelen bir fiil, ona dokunmasa da o şeyi mutlaka ya psikolojik ya fizyolojik olarak mutlaka etkileyecektir. Etkilenen bir varlıkta her zaman fizyolojik, somut belirtiler aramamak gerekir. Biri camı kırdığında cam üzerinde somut emareler görüldüğü için cama etkilenen unsur demek çok kolay olur; ancak Hasan’ın Ayşe’ye yönelik bakma eylemi, Ayşe’yi psikolojik yönden mutlaka etkilemiştir. Ne var ki Ayşe’ye somut bir temas söz konusu değildir. Ayşe kendisine yönelen sevecen bir bakıştan etkilendiğini hiç belli etmese de bakışın Ayşe’ye ulaştığını söylemek mümkündür. Ancak Ayşe kendisine yönelen bakıştan hoşnut olduğunu beden diliyle, gülerek, tebessüm ederek veya sevinerek ifade ettiğinde geçişsiz fiillerin de nesnelere etkilediğini ve onlara geçtiğini düşünebiliriz.

İşte bu mantıkla, “Çocuklar bahçede oynadı” cümlesinde “oyna-“ fiili her ne kadar geçişsiz olsa da bahçeyi etkileyeceğini iddia edebiliriz. Aynı şekilde, Ahmet’in arkadaşından küsmesi ve ayrılması eyleminin, Ahmet’in arkadaşını kendisinden “küsülen” bu sebeple de “etkilenmiş bir unsur” hâline getirdiği gayet açıktır. İşte bu mantıkla biz fiilleri, “geçişli” ve “geçişsiz” diye adlandırmaktansa “dolaylı geçişli” ve “dolaysız, yani doğrudan geçişli fiiller” adı altında sınıflandırmanın daha açık ve daha isabetli olacağını düşünmekteyiz. Çünkü gerçek de zaten böyledir. Bugün geçişli fiiller dediğimiz fiiller, nesnelere yönelme, oluşma, çıkma ve uzaklaşma ifade eden /+a/, /+da/, /+dan/ eklerini almaksızın doğrudan geçmekte. Bu tespit de bizim bu çalışmadaki tezimizi doğrulamaktadır. Çünkü bizim bu çalışmadaki temel iddiamız /+ı/, /+i/, /+u/, /+ü/ eklerinin fiilleri geçişli yapmada ve nesnelere “etkilenmişliği” bildirmede hiçbir fonksiyon üstlenmedikleri istikametindedir.

Hülâsa geçişsiz oluş fiilleri bile neticede bir nesnede, eşya veya mekânda oluşmaktadır. Bu oluş sebebiyle de oluştukları yeri etkiliyorlar demektir. “Ağaç kuruyor”, “Mutfak küf kokuyor” gibi cümlelerde “kokmak” ve “kurumak” fiillerinin nesnelere yok gibi görünüyor. Oysa kokmak işi mutfakta oluşurken, kurumak fiili ağaçta gözleniyor. Demek ki kurumak, ağacı; kokmak, mutfağı etkilemektedir. Bu mütalaalardan sonra biz, nesnelere etkilenen varlıklar diye adlandırmaktansa onları doğrudan etkilenenler, dolaylı etkilenenler; fiilleri de geçişli-geçişsiz diye adlandırmaktansa onları “doğrudan geçişliler ve dolaylı geçişliler adı altında” incelemenin daha doğru olacağını düşünmekteyiz.

3. Belirtme Eki ve Belirlilik Hâli

Bizim yalnızca “belirtme ekleri” diye adlandırmak istediğimiz /+ı/, /+i/, /+u/, /+ü/ eklerini en ihtiyatlı bir biçimde tanıtanlar Demir ve Yılmaz’dır. Demir ve Yılmaz (2003) bu ekleri, “Belirtme Hali”ni (s. 185) anlatırken tanıtmaktadırlar. Oysa bu ekler müstakilen, kendi adları altında tanıtılmalıdır. Bu eke “belirtme eki”, bu eki almış olan isimlere ise “belirtik isimler” veya “belirtilmiş isimler” denmelidir. Çünkü “Belirtme Hali” şeklindeki bir konu başlığında neyin, neyi belirttiği açık değildir. Belirtme hâli teriminde bir “hâl”e girmiş olan ek midir, isim midir? Soruyu şöyle de sormak mümkündür. İsimleri bir “hâl”e sokan ek midir yoksa fiil midir? İşte yazarlarımızın bu ifadeleri bu sorulara net cevaplar vermemektedir. Biz bu karışıklıkları esastan

çözmek için bu eklerin adına “belirtme ekleri” ve bu ekleri almış isimlere de “belirtik isimler”, “belirli hâlindeki isimler”, “belirtilmiş isimler” veya “son eklerle belirtilmiş isimler” demeyi daha uygun bulmaktayız. Yazarlarımız da bu konuyu bu başlıklar altında incelemiş olsalardı konu daha da açıklığa kavuşmuş olacaktı.

Demir ve Yılmaz’ın (2003) “Belirtme Hali -(y)X: Cümlede fiilin gösterdiği oluştan etkilenen isim ögesini gösterir. Bu eki almış olan isim ögesi cümlede belirtili nesne olarak kullanılır.” (s. 185) şeklindeki ifadeleri -belirtme hali başlığı müstesna- gayet açık ve isabetlidir. Çünkü diğer mutat yanlışlıkların aksine, öznenin yaptığı işten etkilenen ismi gösterir demek yerine, “Cümlede fiilin gösterdiği oluştan etkilenen isim ögesini gösterir.” demekteler. Bu görüş doğrudur. Çünkü isim ögesini gösterir demek bir bakıma onu belirtir demektir. Yine yazarlarımız /+ı/, /+i/, /+u/, /+ü/ belirtme eklerine yükleme anlatırlar dememekle mevzuyu açıklığa kavuşturmuşlardır. Hatta Demir ve Yılmaz (2003) belirtme ekini kast ederek “Bu eki alan isimler cümle içerisinde geçişli bir fiil varsa ortaya çıkarlar.” (s. 185) demekle bu ekin yükleme gibi bir fonksiyon üstlenmediğini ihsas ederler. Yalnız, “Belirtme Hali -(y)X” (s. 185) başlığı yerine “Belirtme ekleri” başlığını koymamaları, eklerin “hâl” olduğu algısını uyandırdığı için yine bir algı karışıklığı oluşturmuşlardır. Yazarlarımızın tanımı “Belirtme **Eki** -(y)X: Cümlede fiilin gösterdiği oluştan etkilenen isim ögesini **belirtir**. Bu eki almış olan isim ögesi cümlede belirtili nesne olarak kullanılır.” şeklinde olsaydı tanım daha açık ve daha isabetli olacaktı; mevcut algı ve anlama karışıklığı da meydana gelmeyecekti. Sonuçta da mevzu, “-ı’, -i’, -u’ ve -ü’ morfemleri belirtme ekleridir; bu ekleri almış isimler ise belirlilik hâlinededirler; yani ekler belirten, bu ekleri alan adlar ise belirtilen durumundadır” şeklinde doğru anlaşılmalı olacaktı.

4. İsimlerde Belirtme

Türkçede her ne kadar Arapçadaki gibi bir “el” harf-i tarifi, İngilizcedeki gibi bir “the” artikeli yoksa da Türkçenin adları çeşitli yollarla belirli yaptığı malumdur. Ergin (1990) bu konuda, “Belirtme isimlerin belirli veya belirsiz olduğunu, bilinen veya bilinmeyen nesneyi karşıladığını gösteren kategoridir. Birçok dillerde vardır. Çok defa harf-i tarifle ifade edilir. Türkçede harf-i tarif de, herhangi özel bir belirtme çekim eki de yoktur.” (s. 213) der. Oysa Türkçede ismin /+I/ hâli diye bilinen çekim ekinin belirtme eki olduğu gayet açıktır. Ergin (1990) devamla “Türkçede ancak bazen belirtme ifadesi bulunur ve o da asıl vazifesi başka olan bir ekle karşılaşılır: Cam kırdı, camı kırdı misallerindeki -ı eki gibi” (s. 212-213) şeklinde bir mütalaa ortaya koyar. Bu mevzu, Arapça gramer kitaplarında *El-Marifetu* ve *El-Nekratu* başlıkları altında incelenir. Uralgiray (1986) “**Nekire**, manası tayin edilmemiş bir kelimedir. Kapsamına giren bütün efradına şümüllüdür ve sonu tenvinlidir. **Marife**, manası tayin edilmiş bir kelimedir. Kapsamına lâm-ı ta’rifli kelimeler, zamirler, ismi işaretler, ismi mevsüller, nekire olup münâda durumunda gelenler, özel isimler ve muzaflar girer.” (s. I/471) şeklinde açıklanır. Mesela:

(fi’l-hadikati raculün / Bahçede **bir adam** var) cümlesinde (raculün) kelimesinin manası, (her hangi bir erkek) anlamıyla açıktır. Fakat bu mana geneldir, tayin edilmiş, belirlenmiş bir erkek demek değildir. Bu ismin manası altına giren ‘her erkeğe’ şâmindir. Açık belirtisi kelimenin sonunda tenvin bulunmasıdır. Türkçede bunun karşılığı, kelimenin başına ‘**bir**’ kelimesi getirilmekle sağlanır.” (Uralgiray,1986, s. I/471)

Şeklindeki örnekler nekreyi gayet açık bir şekilde tanımlamaktadır.

İsmin belirlilik yani marife hâli için ise,

(Ene fi’l-kulliyeti / Ben fakülteyim) cümlesinde görülen (ene) kelimesi, (**ben**) manasında bir zamirdir. Bütün zamirler belirli isimdir. Muayyen bir manayı ifade ederler. Başına (el, lâm-ı ta’rif) getirilen (el-kulliyetu / fakülte) gibi bir kelime, (haza kitabun / Bu bir kitaptır) cümlesinde görülen (haza / bu) ism-i işâreti, (ellezî hadara zekiyyun / gelen zekidir) cümlesindeki

(ellezî / +an +en / ki o) ism-i mevsûlü, (Ya farisu ekdim / Ey süvari ilerle) cümlesindeki (farisu / süvari) münâdası, (intesere Mahmudun / Mahmud muzaffer oldu) cümlesinde (Mahmudun) özel ismi ve (Sâfere sâdiku'l-mudiri / Müdürün arkadaşı yolculuğa çıktı) cümlesindeki (sâdiku / arkadaş) muzafı olmak üzere sayılan altı tür isim, ma'rife grubunu oluşturur." (Uralgiray (1986) s. I/471)

Şeklindeki örnekler yeterlidir kanaatindeyiz. Bütün bu örneklerin Türkçeye çevrilebildiğini gördük. Demek ki Türkçede, İngilizcedeki gibi "the" ve Arapçadaki gibi bir "el" ön eki şeklinde bir artikelin yokluğundan bahsedilse bile, Türkçe kelimeleri marife ve nekre, yani belirli ve belirsiz yapma yollarının mevcut olduğu anlaşılır.

El-Ğelâyînî de (1996) isimlerde belirlilik konusunu,

Marife belirlilik ifade eden bir isimdir. Ömer, Dimaşk ve sen gibi. Nekre ise belirsizlik ifade eden isimdir, Bir adam, bir kitap, bir şehir gibi. Marifeler yedi kısımdır. Zamirler, özel adlar, işaret isimleri, ism-i mevsûller, "el" ön takısı almış isimler, "el" takısı almış isimlere eklenmiş olan muzaflar, yani tamlayanlar, kedisine seslenenler, yani münâdalar. (s. I/147)

Şeklinde açıklamıştır.

İngilizce gramer kitaplarında isimlerde belirlilik-belirsizlik konusu Arapçaya benzer bir şekilde "The Definite Article The, The Indefinite Article 'A' / 'An' / *Belirli Artikel The ve Belirsiz Artikel 'A' / 'An'*" (Dooley ve Evans, 1999, s. 141-143) başlığı altında incelenir ve bu konu,

The, belirli bazı şeyler hakkında konuşurken isimlerle birlikte kullanılır; yani bir isimden ikinci defa bahsedildiğinde veya henüz bilmiş bir isimden bahsedildiğinde kullanılır. Diğer bir ifadeyle, kim ve hangi sorularına cevap verebiliyorsak the artikeli kullanılır. A (n), ise belirsiz şeyleri anlatmak için kullanılır. (Dooley ve Evans, 1999, s. 141-143)

Şeklinde açıklanır ve

I received **a letter** and **a postcard** on my birthday / *Yaş günümde bir mektup ve bir tebrik kartı aldım. The letter* was from my parents and **the postcard** was from my friend / *Bu mektup annem ve babamdan ve tebrik kartı da arkadaşımdaydı* (Dooley ve Evans, 1999, s. 141-143)

Şeklinde örnekler verilir. Dikkat edilirse bu örneklerde mektup ve tebrik kartı ilk söylendiğinde belirsiz adlardı, ikinci defa söylendiğinde ise artık ilk söyleniş sebebiyle tanınmış hâle geldikleri için, belirli hâle geldiler. Bu yüzden "the" artikelini alarak marife hâline girdiler. Biz de marife hallerini Türkçeye çevirirken, mektup kelimesinin başındaki "the" artikelini "bu" işaret sıfatı ile, tebrik kartı kelimesinin başındaki "the" artikelini de /+1/ eki ile karşıladık.

Ercilasun (2009), Estonyalı bilgin F. Wiedeman'dan Ural-Altay dillerinde artikelin bulunmadığını ve bu özelliğin de bu dil ailesini Hint-Avrupa dillerinden ayıran özelliklerden birisi olduğu (s. 18) bilgisini aktarır. Türkçede Arapçadaki "el" ve İngilizcedeki "the" gibi adların başına gelen bir artikel bulunmadığı malumdur; ancak bu, Türkçenin adları belirli ve belirsiz yapamayacağı anlamına gelmez. İsimler, hatta özel isimler bile "*Balcı Ahmet, Topalın Yusuf, Dursunoğlu Cevat, III. Selim, Yukarı Doğanca, Büyük Çekmece, Marmara Ereğlisi, Batı Trakya*" (s. 324) örneklerinde olduğu gibi çeşitli tamlayanlarla belirli yapılabilirler. Bu mevzuyu Banguoğlu (1974) "Adlarda Belirtme" (s. 324) başlığı altında inceler. "Özlükadlar bir tek, dolayısıyla belirli bir varlığa ad olmuşlardır. Gerçekten *Ahmet* ve *Doğanca* dediğimiz zaman yalnız bir tek kişiyi veya yeri kast ederiz." (s. 324) der. Bu adlar özel oluşları itibarıyla belirtili adlardır; ancak bu gibi kişi ve yer adları "*Ahmet'i gördüm*", "*Doğanca'yı gezdim*" cümlelerinde olduğu gibi belirtme eki alabilirler. Bu ek de Ahmet ve Doğanca'yı diğer adaşlarından ayırarak belirtir. Bu cümleleri duyan birisi muhatabına artık hangi Ahmet'i, nerenin Doğanca'sını sorularını sormaz. Nitekim Banguoğlu (1974) "Türkçede adları belirtme usulleri çeşitlidir" (s. 324-325) der ve

Belirli (défini) ya da tam *belirsiz* (indéfini) kılmak için adlara belirtme sıfatları getiririz. Belirsiz sıfat olarak *bir* önüne geldiği adı belirsiz kılar. (*bir adam bir oyun bir mesele*). Buna karşılık adlara işaret sıfatları getirmek suretiyle onları belirli yapmış oluruz. (*bu kadın şu ağaçlar o ödeme*) (s. 324-325)

Şeklinde de bilgiler ve örnekler verir.

SONUÇ

Oldukça yaygın bir yanlışlık olarak Türkçede belirtme eki almış isimlere “yükleme hâli”, “etkileme hâli”, “yapma hâli”, “adın belirtme durumu”, “kimi hâli”, “-i hâli” vs. gibi adlar verilmiştir. Bizce bu adlandırmalar doğru ve isabetli adlandırmalar değildir. Çünkü isimler yükleme, etkileme, yapma ve belirtme durumunda olamazlar. İsimler ancak yüklenilmişlik, etkilenmişlik, yapılmışlık-edilmişlik, belirlenmişlik durumunda bulunabilirler. Yükleme, etkileme, yapma, etme, eyleme ve belirtme işi fiillerin işidir; yani bu işleri cümle içinde isimlere, nesnelere; kısaca öğelere fiiller yapabilir; fiillerin yaptığı bu işler sebebiyle de isimler ve nesnelere edilmiş ve yapılmış durumuna girerler.

Kimi hâli terimine gelince, bu terim, temel anlamı itibariyle cümledeki bir adın ne yüklenilmişlik hâlini, ne belirlilik halini çağrıştırmaktadır. Çünkü “kim” bir durum, bir hâl ifade etmez; diğer bir ifadeyle Türkçenin söz varlığında “kim” diye adlandırabileceğimiz bir hâl, bir durum yoktur. /+i/ hâli terimi ise sonuna /+i/ çekim eki almış isimleri kast etmesi bakımından mantıklıdır. Ancak /+i/ hâli ifadesi sonuna gelmiş olduğu ismin kazanmış olduğu anlamdan çok o ismin girdiği biçimi anlatmaktadır. Yani /+i/ hâli demek, /+i/ çekim eki almış isim demektir. Hülâsa bu çalışmamızda vardığımız kanaat şudur: /+ı/, /+i/, /+u/, /+ü/ ekleri belirtme ekleridir. İsimleri belirli hâle sokarlar; yüklenilmişlik, etkilenmişlik, yapılmışlık-edilmişlik, belirlenmişlik hâllerine değil. Dolayısıyla ismin “yükleme hâli” diye bir hâli olamaz.

KAYNAKÇA

- Banguoğlu, Tahsin (1974). *Türkçenin Grameri*, İstanbul: Baha Matbaası.
- Demir ve Yılmaz (2003). *Türk Dili El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Deny, Jean (2009). *Türk Dil Bilgisi Modern Türk Dil Bilgisi Çalışmalarının Kapsamlı İlk Örneği*, çev. Elöve, Ali Ulvi, uy. Benzer, Ahmet, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Dooley, Jenny ve Evans Virginia (1999). *Grammarway*, Swansea: Express Publishing.
- Ediskun, Haydar (2010) *Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi Türk Dilbilgisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- El-Ğelâyîni, Mustafa (1996). *Câmiu'd-Durûsi'l Arabiyye*, Beyrut: El-Mektebetu'l-Asriyye.
- Ercilasun, Ahmet Bican ve Karahan, Leylâ (t.y.). *Liseler İçin Ders geçme ve kredi sistemine göre Türk Dili ve Edebiyatı Türk Dili 3*, İstanbul: Deniz Yayınevi.
- Ercilasun, Ahmet Bican ve Karahan, Leylâ (1996). *Liseler İçin Ders geçme ve kredi sistemine göre Türk Dili ve Edebiyatı Türk Dili 4*, İstanbul: Deniz Yayınevi.
- Ercilasun, Ahmet Bican (2009). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ.
- Ergin, Muharrem (1990). *Üniversiteler İçin Türk Dili (5. Baskı)*, İstanbul: Bayrak Basım / Yayım /tanıtım.
- Gabain, A. Von (2007). *Eski Türkçenin Grameri*, çev. Akalın, Mehmet, Ankara: Tür Dil Kurumu Yayınları
- Gencan, Tahir Nejat (1992). *Dilbilgisi Lise I. II. III.*, İstanbul: Kanaat Yayınları.
- Gencan, Tahir Nejat (2001). *Dilbilgisi*, Ankara: Ayraç Yayınları.
- Göğüş, Beşir (1995). *Ortaokulları İçin Türkçe Dersleri 8*, y. y. : Altın Kitaplar Yayınevi.

Yükleme Hâli

İlker, Ayşe Biray, Himmet Özbay, Hüseyin Tamir, Ferhat Tural, Güzin Kasapoğlu, Hülya Pekacar, Çetin (1993). Ders Geçme ve Kredi Sistemine Göre Türk Dili ve Edebiyatı Türk Dili, İstanbul: M. E. B. Devlet Kitapları.

Korkmaz, Zeynep (2009). Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kurt, M. Hakkı (1998). Dil Bilgisi İlköğretim 6, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Uralgiray, Yusuf (1986). Arabça İlk ve İleri Dilbilgisi, Riyad: Tebliğ Yayınları, İstanbul.

